

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

SOU 2017:10 Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning

Kungl. Vitterhetsakademien har beretts möjlighet att yttra oss angående utredningen *Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning* (SOU 2017:10) och ber här att få lämna våra synpunkter.

Sverige har inte varit någon förebild för andra länder när det gäller hanteringen av oredlighet i forskning. Vi har en del att lära av våra nordiska grannar och Tyskland, inte minst av DFG (Deutsche Forschungsgemeinschaft).

Det är därför utmärkt att Utbildningsdepartementet tillsatt en utredning, som föreslår en ny ordning för denna hantering. Att den sköts på ett adekvat sätt är viktigt för förtroendet för forskarsamhället. Utredaren har bedrivit ett förtjänstfullt arbete. Det är Kungl. Vitterhetsakademiens förhoppning att flertalet av utredningens rekommendationer och förslag kan implementeras enligt den tidsplan utredningen föreslår.

Kungl. Vitterhetsakademien instämmer

Kungl. Vitterhetsakademien tillstyrker förslaget att i lagstiftning förtydliga forskares och forskningsutförarens ansvar för hantering av oredlighet i forskning liksom förslaget att utvidga regelverket till fler forskningsfinansiärer. Men i den sista frågan anser akademien att utredningen inte går tillräckligt långt: alla forskningsfinansiärer bör omfattas av regelverket. Regelverket bör även gälla forskning som finansieras av privata företag, organisationer och stiftelser.

Kungl. Vitterhetsakademien instämmer vidare i förslaget att en ny central och oberoende myndighet inrättas med uppgift att ansvara för denna verksamhet. Ett fristående organ har bäst förutsättningar att hantera utredningar av misstänkt oredlighet opartiskt, enhetligt och tillförlitligt. Verksamheten bör ges realistiska förutsättningar för att kunna genomföra sina uppgifter, vilket också förutsätter att återkommande utbildning arrangeras vid universitet och högskolor om regelverk och etiska principer. De föreslagna resurserna till verksamheten verkar emellertid tilltagna i underkant.

En central myndighet skulle ge ökad tyngd och trovärdighet åt ambitionen att identifiera, förhindra, förebygga och sanktionera överträdelser på ett

effektivt och rättssäkert sätt. Erfarenheten visar att geografisk och psykologisk närhet mellan utredare och anklagade är kontraproduktiv.

Fokuseringen

Utredningen har valt att utgå från en snäv definition av rättssäkerhetsskäl, och den föreslår att andra misstänkta avvikelser från god sed i forskningen skall utredas och hanteras av forskningsutförarna själva, dvs i praktiken av universitet och högskolor.

Häri ligger ett allvarligt problem. Ett skäl till att denna utredning tillsatts är ju att våra universitet och lärosäten inte varit klanderfria när det gällt hanteringen av oredlighetsärenden. Som många gånger påpekats i debatten har de visat prov på bristande förmåga att hantera denna problematik på ett adekvat sätt.

Begreppsapparat, handläggning och sanktioner har vidare inte varit likformiga vid olika universitet, vilket skapat ytterligare problem.

Som framgår av litteraturen i ämnet och nu senast av ALLEAs (All European Academies) reviderade *Code of Conduct for Research Integrity* finns en rad allvarliga överträdelser som faller utanför FFP-definitionen (fabricering, förfalskning och plagiering) och som behöver handläggas på ett genomtänkt sätt – och liknande fall bör hanteras på samma sätt vid alla universitet.

Utredningens fokusering på avvikelser från god sed i forskning i form av FFP riskerar med andra ord att man inte kommer att komma åt andra allvarliga former av oredlighet, som är av den arten att de borde hanteras av en central oberoende nämnd och inte av universitetet. Våra mindre högskolor har för övrigt knappast resurser att handlägga denna typ av ärenden på ett adekvat sätt.

Den föreslagna Oredlighetsnämnden skall enligt utredningen inte fatta beslut om eventuella arbetsrättsliga eller andra konsekvenser för de forskare som agerat oredligt. Detta bör enligt utredningen även fortsättningsvis vara ett ansvar för arbetsgivarna. Frågan är om man då lyckas täppa till luckor i det nuvarande systemet av följande slag:

Forskare X är anställd vid universitet A, och anklagas för oredlighet. X flyttar då till universitet B. Eftersom X inte längre är anställd vid A, har detta universitet inte längre något arbetsgivaransvar och vidtar därför inga åtgärder. (A kan också förhålla ärendet tills X flyttat.) Eftersom X inte var anställd vid B då den påstådda oredligheten begicks, har B då inget arbetsgivaransvar och vidtar därför inga åtgärder.

Definitionerna av grundbegreppen

Definitionen av centrala begrepp som forskning och oredlighet bör vara tydliga och lika för alla som finansierar forskning och som är verksamma som forskare. Det finns emellertid en del problem i de definitioner som utredningen föreslår av dessa begrepp.

Definitionen av forskning. Forskning definieras på samma sätt som i etikprövningslagen (EPL, se remissen 9.1). I det här sammanhanget kunde en mer allmän definition av forskning vara tillräcklig, som exempelvis följande: "med forskning förstås systematiskt teoretiskt eller empiriskt arbete för att inhämta ny kunskap, och utvecklingsarbete på sådan grund." En definition av detta slag täcker också humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning, om "empiriskt arbete" inkluderar observationsstudier och tolkningar.

Kungl. Vitterhetsakademien anser det alltså inte nödvändigt att "forskning" i detta sammanhang definieras på samma sätt som i EPL. Etikprövningslagens definition har tillkommit för att precisera etikprövningsnämndernas verksamhetsområde, dvs

vad de skall granska. EPL fokuserar ju forskning på människor, men oredlighet kan givetvis förekomma även när det gäller forskning på djur, natur (inklusive klimatforskning) och i rent teoretisk forskning.

Definitionen av oredlighet. Oredlighet definieras som "... allvarliga avvikelser från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning och plagiering (FFP) som begåtts uppsåtligen eller av grov oaktsamhet vid planering, genomförande eller rapportering av forskning". Denna definition är inte heller oproblematiske. Tillägget "planering, genomförande eller rapportering av forskning" kan ifrågasättas. Det finns avvikelser från god forskningssed som faller utanför denna avgränsning. Det vore därför bättre att stryka de sista sju orden i definitionen av oredlighet.

Till sist

Granskningsystemet täcker inte all forskning utan bara sådan forskning som bedrivs vid universitet och högskolor. Misstänkt oredlighet i privata företags, organisationers och stiftelsers forskning faller utanför systemet. Sådana misstankar skall alltså inte utredas av den föreslagna Oredlighetsnämnden. Det finns då en risk att samarbetsprojekt kan förläggas vid organisation/ institution som faller utanför granskningsystemet av dem som önskar att deras forskning inte skall granskas på det sätt som föreslås i utredningen.

Forskningsutförarna bör se till att forskarna får utbildning i god forskningssed och att medel avsätts för detta. Även seniora forskare har, som framgått av skandaler under senare år, visat bristande kunskap om gällande regelverk och etiska principer. Forskningsutförare måste därför avsätta medel till återkommande utbildning om regelverk och etiska principer. Regelverken ändras över tid.

Yttrandet har beretts av Vitterhetsakademiens ledamot professor Göran Hermerén.

För Kungl. Vitterhetsakademien

Birgitta Svensson, ständig sekreterare